

ЗНАЧЕННЯ ТА ПРОБЛЕМА АКТИВНОСТІ СУДУ В СПРОЩЕНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ

Шинкарук А. Я.

*здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
спеціальності 081 – Право*

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Активна позиція суду є однією із важливих гарантій для досягнення основних завдань цивільного судочинства, в тому числі і у спрощеному провадженні. Питання процесуальної активності суду в контексті дослідження принципів та моделей цивільного судочинства вивчалось багатьма вченими. Проте, питанню щодо проблем активності суду в спрощеному провадженні в юридичній літературі не було присвячено багато наукових розробок.

Суд, як і будь-який інший орган держави, володіє певною компетенцією. Компетенція суду представляє собою чітко визначене коло владних повноважень, що надаються йому законом для здійснення покладених на нього функцій. Про реалізацію процесуальної активності суду в цивільному процесі можливо говорити тоді, коли в основу тих чи інших процесуальних дій суду законодавець заклад ініціативну можливість їх здійснення органом правосуддя [1].

Активність суду, тобто здійснення судом повноважень за власною ініціативою, слід розглядати у **двох головних площинах**, у межах яких розвивається вся процесуальна діяльність : **1) сфера управління рухом цивільного процесу** (його виникненням, розвитком, переходом з однієї стадії в іншу, закінченням); **2) сфера процесуального пізнання**. Перша регулюється принципом диспозитивності, друга – принципом змагальності. Таким чином, процесуальне становище суду прийнято характеризувати як активне якщо суд здійснює повноваження за власною ініціативою[2].

Традиційно активність суду в доказовій діяльності по цивільній справі розглядається в юридичній доктрині через призму принципу змагальності, який, в свою чергу, залежно від рівня розвитку суспільства, соціально-економічних та політичних умов, національних особливостей та правових традицій, еволюціонував, змінюючи при цьому моделі цивільного судочинства. Еволюція принципу змагальності – це насамперед пошук балансу між активністю й пасивністю суду в процесі на різних етапах розвитку процесуального права [3].

Процесуальна активність суду у процесі доказування є темою для протиріч у науковців, особливо питання, що стосується меж процесуальної активності суду у змагальному процесі. Проте, незважаючи на це, процесуальна активність відіграє значну роль у процесі доказування у спрощеному провадженні.

Важливо розуміти, що дискреційний порядок отримання доказів не обмежує процесуальні права учасників справи чи засади диспозитивності та змагальності, а навпаки, надає недостатні процесуальні засоби у зв'язку з неналежною процесуальною активністю учасників справи, свідчить про баланс інтересів у судочинстві. Загалом процесуальна активність суду є необхідною для досягнення легітимної мети: захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави, який не може бути ефективним без повного, достовірного та об'єктивного встановлення обставин цивільної справи.

Щодо проблем активності суду у спрощених провадженнях, то вони виникають у зв'язку з тим, що не повною мірою врегульована відсутність стадії підготовчого провадження. Наприклад серед проблем можна виділити такі:

- відсутня можливість судом встановити чи повідомили сторони всі обставини, які їм відомі та є важливими для вирішення справи;
- неможливість судом пояснити які обставини потребують доказування;
- неможливість врахувати думку інших учасників справи щодо задоволення або відмови у задоволенні заяви чи клопотання;

Наявність законодавчих недоліків тягне за собою неефективний розгляд справи по суті у спрощених провадженнях, порушення процесуальних прав сторін та, як наслідок, необґрунтоване та незаконне рішення по суті. Тобто про активність суду у спрощеному провадженні говорити складно.

Доцільною є позиція вчених, що для ефективного розгляду справ у порядку спрощеного позовного провадження, уникнення порушення процесуальних норм і для реалізації мети спрощеного позовного провадження необхідно внести зміни у відповідні положення ЦПК України, наприклад: безпосередньо дати можливість суду в певних випадках з ініціативи сторін чи з власної ініціативи перейти зі спрощеного позовного провадження в загальне; надати право суду в разі необхідності викликати учасників справи для вирішення процесуальних питань щодо підготовки справи до розгляду по суті, а фактично провести підготовче засідання [4].

Для повноцінного забезпечення справедливості цивільного судочинства у спрощеному провадженні оптимізація правового статусу суду має вирішувати завдання точної регламентації прав, обов'язків

суду, його відповідальності та узгодження обов'язків суду із правами осіб, що беруть участь у справі.

Отже, активна позиція суду, з точки зору організації процесу, становить собою важливу гарантію досягнення завдань цивільного судочинства, а тому має велике значення для його оптимізації, в тому числі і у спрощеному провадженні, проте недоліки активності суду у спрощених провадженні потребують законодавчого та практичного вирішення.

Література:

1. Луспеник Д. Д. Застосування новел ЦК та ЦПК України в судовій практиці. Х . : Харків юридичний , 2005. (Серія «Судова практика»). С. 234.

2. Гарієвська М. Б. До питання активності суду в процесі доказування: порівняльно-правовий аспект. *Приватне право і підприємництво*. Збірник наукових праць. К.: Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва Академії правових наук України, 2010. Вип. 9. С. 78-81.

3. Неклеса Ю.В. Еволюція принципів змагальності та диспозитивності у цивільному процесі України. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. Вип. 58. С. 382–387.

4. Лозинська М.А.: Спрощене провадження у цивільному процесі України: університет «Острозька академія» Навчально-науковий інститут права ім. І. Малиновського Кафедра цивільно-правових дисциплін. Острог. 2020. С. 59.